

ЧАСТ ОТ СЪКРОВИЩЕ СЪС ЗЛАТНИ ВИЗАНТИЙСКИ МОНЕТИ ОТ XII ВЕК ОТ ФОНДА НА НАЦИОНАЛНИЯ ИСТОРИЧЕСКИ МУЗЕЙ – СОФИЯ

Владимир ПЕНЧЕВ

Национален исторически музей – София, ул. „Витошко лале“ 16, София, 1618

ABSTRACT

Part of a coin hoard of gold Byzantine coins (*hyperpyra*) from the 12th century, which is kept in the numismatic collection of the National History Museum – Sofia, is published. The coins are 19 in total and are distributed as follows:

Alexius I Comnenus (1092 – 1118) – 5 pieces.

John II Comnenus (1118 – 1143) – 10 pieces.

Manuel I Comnenus (1143 – 1180) – 4 pieces.

The coin hoard was found in the 1930s in the land of the village of Popovo (Vitoshko), Pernik district.

Keywords: Byzantine gold coins; *hyperpyra*; 12th century; Pernik district.

През 1981 г. жител на град Перник донесе в НИМ – София и предложи за откупуване няколко златни византийски монети от XII в. Така те бяха придобити за фонда на музея ни. На следващата година още трима души донесоха и продадоха по няколко подобни монети. В крайна сметка, в нумизматичната сбирка на НИМ – София постъпиха общо 19 екземпляра, които несъмнено представляват част от една и съща колективна монетна находка. По-късно се изясни, че в продължение на няколко години монети от това съкровище са били продавани на различни частни лица и музейни сбирки (Юркова 1983, 116 – 117). Във фонда на РИМ – Перник са постъпили три екземпляра (Юркова 1978, 76), а в този на НАИМ – София, други два екземпляра (Юркова 1981, 129).

След известно време узнахме, че хората, продаващи тези монети, са близки на един, починал отдавна жител на село Попово

(Витошко), Пернишко или техни познати. Някъде през тридесетте години на XX в., въпросният човек намерил при обработка на земята, едно значително по обем съкровище от златни византийски хиперпирони от XII в., състоящо се от неуточнен брой, но поне няколко десетки екземпляра. Разбира се, щастливият намервач на имането не го декларираше пред властите, каквито били законите изисквания, а тайно го запазил за себе си и от време на време продавал по няколко монети на различни златари в София. Преди смъртта си раздал останалите непродадени екземпляри на близките си, които след време започнали да ги разпродават.

Откупените от НИМ – София деветнадесет хиперпирона от състава на съкровището от село Попово (Витошко) са заведени в основния нумизматичен фонд на музея под инвентарни №№ 15022 – 15027 и 18303 – 18315. Тяхното подробно описание даваме в следния каталог:

КАТАЛОГ

Алексий I Комнин (1092 – 1118), хиперпирони – общо 5 броя.

Константинопол, II монетосечене, вариант I (A)

(Hendy 1969, 81 – 82, Pl. 3, 4 – 10) – 3 броя.

Лице: Околоръстен надпис (**таблица I, 1**), който обикновено е частично отпечатан. Христос, с къса брада и дълги коси, седнал на трон без облегало, насреща. Облечен е с хитон и химатион. Около главата му има нимб, в който е вписан кръст. От двете страни на нимба са изписани инициалите (**таблица I, 2**). С дясната си ръка Христос благославя, а с лявата – държи евангелие върху коленете си. Наоколо – двоен зрънчест кръг.

Опako: Надпис, разположен в две колонки, от двете страни на изображението (**таблица I, 3**), който обикновено е частично отпечатан. Императорът, със стема, дивитисион и хламида, прав, насреща. С дясната си ръка държи лабарум, а с лявата – кълбо с кръст. Горещ, вдясно, Божията десница, която коронясва императора. Наоколо – двоен зрънчест кръг.

1. Добре запазена монета. На няколко места има следи от захапване със зъби. Злато. Диаметър 30 – 32 мм. Тегло 4,31 г **обр. 1.**
2. Като при № 1, но от друга двойка монетни матрици. Злато. Диаметър 30 – 34 мм. Тегло 4,35 г **обр. 2.**
3. Като при № 1 – 2, но от различна двойка монетни матрици. Злато. Диаметър 30 – 33 мм. Тегло 4,25 г **обр. 3.**

Тесалоника, от типа на II Константинополско монетосечене (Hendy 1969, 82 – 83) (екземпляри с по-малки и по-дебели ядра от отсечените в Константинополската монетарница) – 2 броя.

Вариант II (Hendy 1969, 83, Pl. 5, 1 – 2) – 1 брой.

4. Надписът върху опакото е с формата (**таблица I, 4**). Добре запазена монета. На няколко места има следи от захапване със зъби. Злато. Диаметър 26 – 30 мм. Тегло 4,31 г **обр. 4.**

Вариант VI (Hendy 1969, 83, Pl. 5, 9 – 10) – 1 брой.

5. Надписът върху опакото е с формата (**таблица I, 3**). Точките, украсяващи края на хламидата, падащ от лявата ръка на императора, са с увеличени размери.

Добре запазена монета. На няколко места има следи от захапване със зъби. Злато. Диаметър 29 – 30 мм. Тегло 4,30 г **обр. 5.**

Йоан II Комнин (1118 – 1143), хиперпирони – общо 10 броя.

Константинопол, I монетосечене (Hendy 1969, 102, Pl. 9, 1 – 3) – 2 броя.

Лице: Христос, с къса брада и дълги коси, седнал на трон без облегалo, насреща. Облечен е с хитон и химатион. Около главата му има нимб, в който е вписан кръст. От двете страни на нимба са изписани инициалите (**таблица II, 1**). С дясната си ръка Христос благославя, а с лявата – държи евангелие върху коленете си. Наоколо – двоен зрънчест кръг.

Опако: Околовръстен надпис (вляво) (**таблица II, 2**), който обикновено е частично отпечатан. Допоясни изображения на императора (вляво) и на Богородица (вдясно), държащи помежду си патриаршески кръст с дълга дръжка, насреща. Императорът е със стема с кръст и пропендули, дивитисион с маниакион и лорос. С дясната си ръка държи анексикакия. Над главата му – божията десница, която го коронясва. Богородица е с нимб, туника и мафорион. Лявата ѝ ръка е повдигната на нивото на гърдите ѝ и е с разтворена насреща длан. От двете страни на нимба на Богородица са изписани инициалите (**таблица II, 3**). В долната част на дръжката на патриаршеския кръст има една точка. Наоколо – двоен зрънчест кръг.

6. Добре запазена монета. На две места има следи от захапване със зъби. Злато. Диаметър 29 – 31 мм. Тегло 4,27 г **обр. 6.**
7. Като при № 6, но от друга двойка монетни матрици. Злато. Диаметър 28 – 29 мм. Тегло 4,28 г **обр. 7.**

Константинопол, II монетосечене (Hendy 1969, 102, Pl. 9, 4 – 5) – 4 броя.

Лице: Христос, с къса брада и дълги коси, седнал на трон без облегалo, насреща. Облечен е с хитон и химатион. Около главата му има нимб, в който е вписан кръст. От двете страни на нимба са изписани инициалите (**таблица II, 1**). С дясната си ръка Христос благославя, а с лявата – държи евангелие върху коленете си. Наоколо – двоен зрънчест кръг.

Опако: Надпис, разположен в две колонки, от двете страни на изображението, който понякога е частично отпечатан (**таблица II, 4**). Императорът (вляво) и Богородица (вдясно), която го коронясва с дясната си ръка, прави, насреща. Императорът е със стема с кръст и пропендули, дивитисион с маниакион и лорос. С дясната си ръка се опира на лабарум с дълга дръжка. С лявата си ръка държи анексикакия. Богородица е с нимб, туника и мафорион. Лявата ѝ ръка е повдигната на нивото на гърдите ѝ и е с разтворена насреща длан. Вляво от главата на Богородица са изписани инициалите (**таблица II, 5**). Наоколо – двоен зрънчест кръг.

8. Добре запазена монета. Злато. Диаметър 31 – 32 мм. Тегло 4,28 г **обр. 8.**
9. Като при № 8, но от друга двойка монетни матрици. Има следи от захапване със зъби. Злато. Диаметър 31 – 32 мм. Тегло 4,36 г **обр. 9.**
10. Като при № 8 – 9, но от различна двойка монетни матрици. На няколко места има следи от захапване със зъби. Злато. Диаметър 30 – 32 мм. Тегло 4,24 г **обр. 10.**
11. Като при № 8 – 10, но от различна двойка монетни матрици. На няколко места има следи от захапване със зъби. Злато. Диаметър 30 – 31 мм. Тегло 4,37 г **обр. 11.**

Константинопол, III монетосечене (Hendy 1969, 102 – 103) – общо 4 броя.

Вариант А (Hendy 1969, 103, Pl. 9, 6 – 7) – 1 брой.

Лице: Околовръстен надпис (**таблица II, 6**). Христос, с къса брада и дълги

коси, седнал на трон с правоъгълно облегалo, насреща. Облечен е с хитон и химатион. Около главата му има нимб, в който е вписан кръст. От двете страни на нимба са изписани инициалите (**таблица II, 1**). На коленете си Христос държи евангелие. Наоколо – двоен зрънчест кръг.

Опako: Надпис, разположен в една колонка, вляво от изображението (**таблица II, 7**). Императорът (вляво) и Богородица (вдясно), която го коронясва с дясната си ръка, прави, насреща. Императорът е със стема с кръст и пропендули, дивитисион с маниакион и лорос. Дланта на дясната му ръка е положена върху долната част на гърдите му. С лявата си ръка държи кълбо с кръст. Богородица е с нимб, туника и мафорион. Лявата ѝ ръка е повдигната на нивото на гърдите ѝ и е с разтворена насреща длан. От двете страни на Богородица са изписани инициалите (**таблица II, 8**). Маниакионът на императорския дивитисион е украсен с четири точки. Наоколо – двоен зрънчест кръг.

12. Добре запазена монета. Има следи от захапване със зъби. Злато. Диаметър 30 – 32 мм. Тегло 4,16 г **обр. 12.**

Вариант В (Hendy 1969, 103, Pl. 9, 8 – 9) – 3 броя.

Надписите и изображенията са като при вариант А на III константинополско монетосечене, но маниакионът на императорския дивитисион е украсен с пет точки.

13. Добре запазена монета. На няколко места има следи от захапване със зъби. Злато. Диаметър 28 – 29 мм. Тегло 4,32 г **обр. 13.**

14. Като при № 13, но от друга двойка монетни матрици. Злато. Диаметър 28 – 30 мм. Тегло 4,32 г **обр. 14.**

15. Като при № 13 – 14, но от различна двойка монетни матрици. На няколко места има следи от захапване със зъби. Инициалите от двете страни на фигурата на Богородица са (**таблица II, 9**). Злато. Диаметър 29 – 33 мм. Тегло 4,20 г **обр. 15.**

Мануил I Комнин (1143 – 1180), хиперпирони – общо 4 броя.

Константинопол, вариант IV (Hendy 1969, 111, Pl. 12, 9) – 1 брой.

Лице: Околовръстен надпис (**таблица III, 1**). Бюст на Христос Емануил, голобрав, с къдрави коси, насреща. Облечен е с хитон и химатион. Около главата му има нимб, в който е вписан кръст. От двете страни на нимба са изписани инициалите (**таблица III, 2**). С дясната си ръка Христос благославя, а с лявата – държи свитък. Наоколо – двоен зрънчест кръг.

Опako: Надпис, разположен в две колонки, от двете страни на изображението (**таблица III, 3**) или варианти, който понякога е частично отпечатан. Императорът, с къса брада и мустаци, прав насреща. Облечен е с дивитисион и хламида. На главата му има стема с пропендули. С дясната си ръка държи лабарум, а с лявата – кълбо с патриаршески кръст. Горe, вдясно от главата на императора – Божията десница, която го коронясва. Маниакионът на императорския дивитисион е украсен с три точки. Наоколо – двоен зрънчест кръг.

16. Добре запазена монета. Има следи от захапване със зъби. Злато. Диаметър 27 – 30 мм. Тегло 4,29 г **обр. 16.**

Константинопол, вариант V (Hendy 1969, 112, Pl. 12, 10 – 11) – 3 броя.

Надписите и изображенията са като при вариант IV, но маниакионът на императорския дивитисион е украсен с 8 или повече точки.

17. Добре запазена монета. На няколко места има следи от захапване със

зъби. Злато. Диаметър 29 – 31 мм. Тегло 4,25 г **обр. 17.**

18. Като при № 17, но от друга двойка монетни матрици. Злато. Диаметър 29 – 32 мм. Тегло 4,28 г **обр. 18.**

19. Като при № 17 – 18, но от различна двойка монетни матрици. Злато. Диаметър 27 – 29 мм. Тегло 4,50 г **обр. 19.**

Запазената част от съкровището от село Попово (Витошко), която се съхранява в нумизматичната сбирка на НИМ – София, се състои от пет хиперпирона на Алексей I Комнин (1092 – 1118), десет на Йоан II Комнин (1118 – 1143) и четири на Мануил I Комнин (1143 – 1180). Освен тях, от същата находка във фонда на РИМ – Перник се намират два хиперпирона на Алексей I Комнин и един на Мануил I Комнин (Юркова 1978, 76), а във фонда на НАИМ – един на Йоан II Комнин и един на Мануил I Комнин (Юркова 1981, 129).

Съхраняваните в НИМ – София деветнадесет монети са в добро състояние на запазеност, но при повечето от тях има следи от захпвания със зъби. Това е примитивен начин на проверка, целящ да се установи дали ядрата им са изработени изцяло от злато или са медни и са само повърхностно позлатени.

Село Попово е било разположено в полите на планината Витоша, на около 17 километра югоизточно от град Перник. В началото на петдесетте години на XX в., поради „религиозния“ характер на името му, местните власти го преименували на Витошко. Но още през 1953 г. населението му е изселено в Перник, а част от землището му и къщите му са били залети от водите на новоизградения язовир „Студена“. Понастоящем в близост до язовира, в останалата незалята част от землището на село Попово, се намират останките от две крепости, които са функционирали през Късната античност и Средновековието. Това са Голямото градище и Малото градище (Митова-Джонова 1983, 164).

От днешната територия на България, монетни съкровища, сходни по своя състав с този на разглежданата тук колективна находка от село Попово, произхождат от Южна България, по-точно от Тракия. Най-известното от тях е това, открито през 1961 г. в землището на село Горнослав, Пловдивско (Hendy 1969, 343 – 344). Съхранява се в Археологическия музей в Пловдив. За щастие, запазено е в цялостния си състав, който е както следва:

Хиперпирони на Алексей I Комнин (1092 – 1118) – общо 239 броя

Хиперпирони на Йоан II Комнин (1118 – 1143) – общо 274 броя

Хиперпирони на Мануил I Комнин (1143 – 1180) – общо 264 броя

Хиперпирони на Андроник I Комнин (1183 – 1185) – общо 8 броя

Хиперпирон на Исак II Ангел (1185 – 1195) – 1 брой

През 1903 г. един селянин от тогавашното село Згарли (понастоящем Величково), Пазарджишко, открил при оран едно много голямо съкровище, състоящо се от златни византийски монети от XII

в. и от сребърни позлатени съдове. За голямо съжаление, съкровището било разпръснато, като много от съдържащите се в него монети и предмети били стопени (Мушмов 1914, 272). Д. Такела успял да прегледа 240 екземпляра от монетите (Tacchella 1903, 380 – 382), които се разпределят, както следва (Hendy 1969, 401):

Хиперпирони на Алексий I Комнин (1092 – 1118) – общо 55 броя

Хиперпирони на Йоан II Комнин (1118 – 1143) – общо 65 броя

Хиперпирони на Мануил I Комнин (1143 – 1180) – общо 62 броя

Хиперпирони на Андроник I Комнин (1183 – 1185) – общо 11 броя

Хиперпирони на Исак II Ангел (1185 – 1195) – общо 47 броя

През 1958 г. в землището на село Ново село, Пловдивско, била намерена колективна находка от златни и билонови византийски монети от XII в. Находката е била прибрана в Археологическия музей в Пловдив, в цялостния си състав (Герасимов 1962, 227), който е, както следва (Hendy 1969, 372 – 373):

Златни монети (общо 17 броя)

Хиперпирони на Алексий I Комнин (1092 – 1118) – 3 броя

Хиперпирони на Йоан II Комнин (1118 – 1143) – 10 броя

Хиперпирони на Мануил I Комнин (1143 – 1180) – 2 броя

Хиперпирон на Андроник I Комнин (1183 – 1185) – 1 брой

Хиперпирон на Исак II Ангел (1185 – 1195) – 1 брой

Билонови скифати (общо 750 броя)

Мануил I Комнин (1143 – 1180), III монетосечене – 252 броя

Мануил I Комнин (1143 – 1180), IV монетосечене – 367 броя

Андроник I Комнин (1183 – 1185) – 109 броя

Исак II Ангел (1185 – 1195) – 16 броя

Неопределяеми – 6 броя

Веднага прави впечатление, че и при трите упоменати по-горе съкровища от Северна Тракия (от Горнослав, Згарли и Ново село), най-късните монети са на Исак II Ангел (1185 – 1195). Освен това и в трите има екземпляри на Андроник I Комнин (1183 – 1185). Явно е, че тези съкровища са били укрити през различни периоди от управлението на Исак II Ангел. При този император, тракийските земи почти непрекъснато са били обект на военни заплахи и място на различни въоръжени стълкновения. Още в началото на царуването на дошлия на власт чрез преврат, през 1185 г. Исак II Ангел, две много големи опасности застрашили византийската власт на Балканите. Това били норманската инвазия от юг и въстанието на българите, избухнало в земите между Дунава и Стара планина под водачеството на местните боляри – братята Петър и Асен (История на България 1982, 118 – 119). През месец август 1185 г. норманите превзели Солун и заплахата от тяхното нашествие надвиснала непосредствено над тракийските земи. Тогава най-вероятно са били укрити в земята Горнославското съкровище и

съкровището от Ново село, в които има само по един хиперпирон на Исак II Ангел.

По-различен е случаят със съкровището от село Згарли (Величково), Пазарджишко. В него е имало значително по-голям брой хиперпирони на Исак II Ангел. От проучените от Такела общо 240 хиперпирона от състава на това забележително съкровище, 47 екземпляра са на този император. Явно, колективната находка от Згарли е била укрита значително по-късно през царуването на Исак II Ангел, отколкото тези от Горнослав и Ново село. Това най-вероятно е станало някъде около средата на въпросното десетгодишно царуване, а може би и през втората му половина.

Ще припомним, че през 1189 – 1190 г. част от кръстоносците, участващи в Третия кръстоносен поход под командата на германския император Фридрих I Барбароса, преминали през българските земи на юг от Стара планина, които тогава се намирали все още под византийска власт (История на България 1982, 126 – 128). Някои от тях презимували в тамошните градове, като ги подлагали на грабежи и опустошения, включително и околните им региони (История на България 1982, 128). Много е възможно именно тогава да е било спешно закопано в земята съкровището от село Згарли, състоящо се от голям брой златни хиперпирони и от други скъпоценни вещи.

От друга страна, периодът 1191 – 1195 г. бил изпълнен с нападателни действия на войскови отряди от българи и кумани в Тракия (История на България 1982, 128 – 130). Целта била присъединяването на тези, населени с българско население, земи към наскоро възстановената Българска държава. Не може да се изключи възможността съкровището от село Згарли да е било укрито някъде през тези смутни години.

Запазената част от съкровището от село Попово, Пернишко, деветнадесет хиперпирона от която се съхраняват във фонда на НИМ – София и са предмет на настоящата публикация, показва по-различна картина. Ще припомним, че освен въпросните деветнадесет монети са запазени още пет екземпляра от това съкровище (три в РИМ – Перник и два в НАИМ – София). Така че имаме сигурна информация за общо 24 хиперпирона от неговия състав. От тях 7 са на Алексей I Комнин, 11 са на Йоан II Комнин, и 6 са на Мануил I Комнин. Няма нито един екземпляр на Андроник I Комнин (1183 – 1185) и на Исак II Ангел (1185 – 1195). Разбира се, не може да се изключи напълно възможността в това съкровище да са влизали и някакви, много малко на брой, хиперпирони на въпросните двама императори, от които нито един екземпляр не е попаднал в някой от музеите. Но тази възможност не е твърде голяма. Много по-вероятно е в съкровището от Попово изобщо да

не е имало никакви монети на Андроник I Комнин и на Исак II Ангел.

Горните умозаключения ни дават възможност да изградим една хипотеза относно времето и обстоятелствата на укриването в земята на съкровището от село Попово (Витошко), Пернишко. През 1183 г. унгарският крал Бела III, в съюз със сръбския жупан Стефан Неман, нахлул в северозападните предели на Византийската империя. Без да срещнат сериозна съпротива, обединените войски на унгарци и сърби проникнали дълбоко на югоизток и завзели важните градски центрове Белград, Браничево, Ниш и Средец (Триадица), заедно с областите около тях (История на България 1982, 118; 127), които подложили на опустошение. Тогава унгарците задигнали от Средец дори мощите на Свети Иван Рилски, които отнесли в Унгария. Не може да има съмнение, че при това нашествие са пострадали и тогавашната Пернишка крепост и регионът около нея. Най-вероятно, в тази екстремна ситуация, някой местен болярин или друг много заможен човек е закопал в земята златните си монети, за да ги предпази от ограбване. Но съдбата на този човек трябва да е била злощастна и той сигурно е загинал, защото по-късно не се е върнал, за да си прибере съкровището. Така то е останало непокътнато в земята, чак до тридесетте години на XX век.

Обаче, възможна е и друга, макар и значително по-малко вероятна хипотеза. Ако допуснем, че все пак в съкровището от село Попово е имало и някакви хиперпирони на Андроник I Комнин (1183 – 1185) и на Исак II Ангел (1185 – 1195), екземпляри от които не са попаднали в музеите, то съществува теоретичната възможност находката да е била укрита в земята няколко години по-късно.

През 1189 г. сръбският жупан Стефан Неман се възползвал от преминаването на кръстоносците на император Фридрих I Барбароса през Балканите и от настъпилия във връзка с това хаос и завзел някои населени с българи земи, намиращи се все още в пределите на Византия (История на България 1982, 127; 130). Сърбите завзели градовете Ниш, Средец (Триадица), Велбъжд, Скопие, Тетово, Призрен и др. Но няколко месеца след това, през 1190 г., византийският император Исак II Ангел организира военен поход срещу тях, за да си върне въпросните територии. Той успял да разбие сръбската армия в близост до Ниш, като тя понесла големи загуби и се изтеглила от окупираните от нея земи (История на България 1982, 130).

В нашия случай, важна подробност от хода на тези събития е обстоятелството, че през 1189 г. е била разрушена и опожарена от сръбските войски Пернишката крепост (Чангова 1983а, 10). Погромът е бил толкова силен, че след него тази крепост не е била възобновена, а е била напълно изоставена, като през XIII – XIV в.,

върху развалините ѝ се е развил некропол (Чангова 1983б, 178).

Не можем да се съмняваме, че сърбите са подложили на също такава жестоко опустошение и околния на Пернишката крепост регион. Тази ситуация е създала условия, благоприятстващи за закопаване в земята на ценни вещи, които поради загиването на собствениците им не са били прибрани по-късно.

ЦИТИРАНА ЛИТЕРАТУРА / REFERENCES:

- Герасимов 1962:** Т. Герасимов. Монетни съкровища, намерени в България през 1958 и 1959 г. – Известия на Археологическия институт, XXV, 1962, 222 – 238 [T. Gerasimov. Monetni sakrovishhta, namereni v Balgaria prez 1958 i 1959 g. – Izvestia na Arheologicheskia institut, XXV, 1962, 222 – 238.]
- История на България 1982:** История на България, том III. София: Издание на БАН, 1982 [Istoria na Balgaria, tom III. Sofia, Izdanie na BAN, 1982].
- Митова-Джонова 1983:** Д. Митова-Джонова. Археологически паметници в Пернишки окръг. София, 1983 [D. Mitova-Dzhonova. Arheologicheski pametnitsi v Pernishki okrag. Sofia, 1983].
- Мушмов 1914:** Н. Мушмов. Колективни находки на монети през 1891 – 1914. – Известия на Българското археологическо дружество, IV, 1914, 270 – 276 [N. Mushmov. Kolektivni nahodki na moneti prez 1891 – 1914. – Izvestia na Balgarskoto arheologicheskoto druzhestvo, IV, 1914, 270 – 276].
- Чангова 1983а:** Й. Чангова. Увод. – В: Перник, том II. София, 1983, 5 – 11 [Y. Changova. Uvod. – V: Pernik, tom II. Sofia, 1983, 5 – 11].
- Чангова 1983б:** Й. Чангова. Некрополът. – В: Перник, том II. София, 1983, 177 – 184 [Y. Changova. Nekropolat. – V: Pernik, tom II. Sofia, 1983, 177 – 184].
- Юрукова 1978:** Й. Юрукова. Монетни находки, открити в България през 1973 и 1974 г. – Археология, 1978, 2, 72 – 77 [Y. Yurukova. Monetni nahodki, otkriti v Balgaria prez 1973 i 1974 g. – Arheologia, 1978, 2, 72 – 77].
- Юрукова 1981:** Й. Юрукова. Монетни находки, открити в България през 1979 г. – Археология, 1981, 1 – 2, 126 – 130 [Y. Yurukova. Monetni nahodki, otkriti v Balgaria prez 1979 g. – Arheologia, 1981, 1 – 2, 126 – 130].
- Юрукова 1983:** Й. Юрукова. Монетни находки, открити в България през 1981 г. – Археология, 1983, 1 – 2, 113 – 117 [Y. Yurukova. Monetni nahodki, otkriti v Balgaria prez 1981 g. – Arheologiya, 1983, 1 – 2, 113 – 117].
- Hendy 1969:** M. Hendy. Coinage and Money in the Byzantine Empire (1081 – 1261). Washington, 1969.
- Tacchella 1903:** D. Tacchella. Une truvaille de sous d`or byzantins (XIIe s). – Revue numismatique, 7, 1903, 380 – 382.

PART OF A 12TH CENTURY COIN HOARD OF GOLD BYZANTINE
COINS FROM THE COLLECTION OF THE NATIONAL HISTORY
MUSEUM – SOFIA

Vladimir PENCHEV

SUMMARY

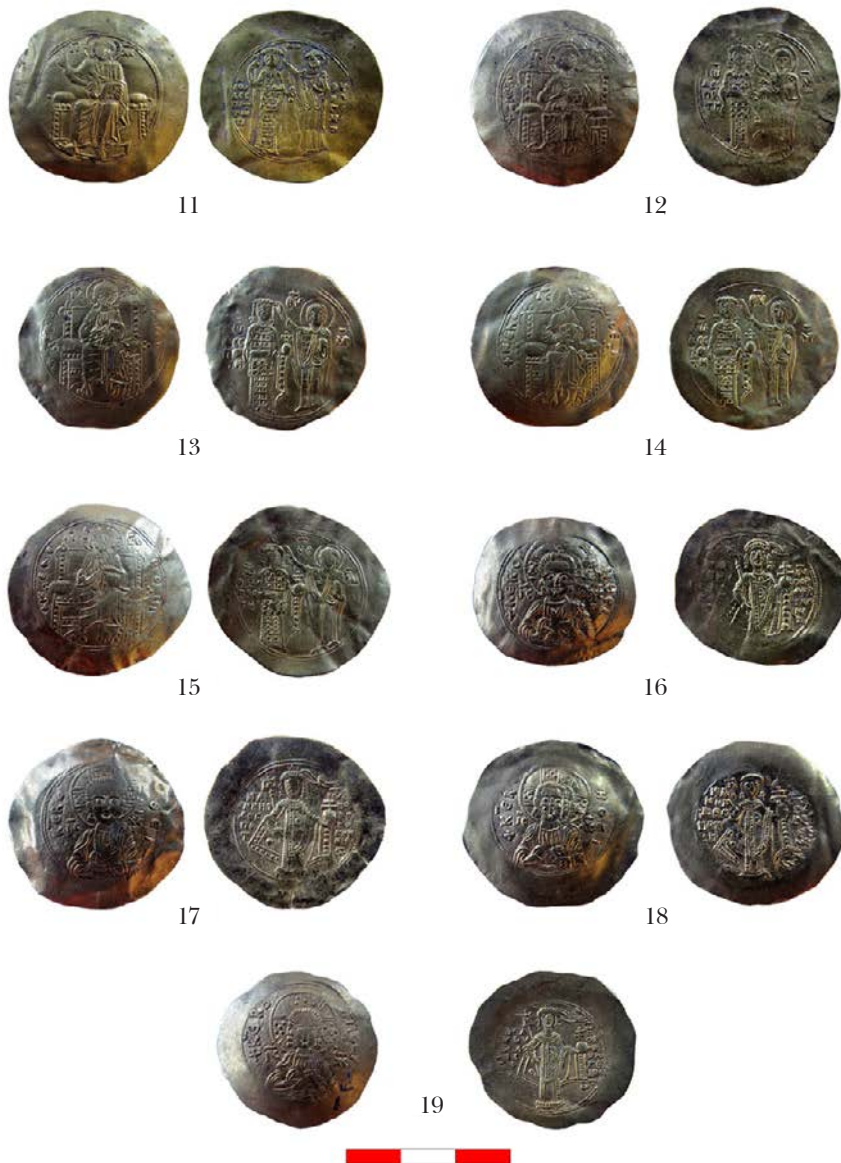
Part of a coin hoard of gold Byzantine coins (*hyperpyra*), which is kept in the numismatic collection of the National History Museum – Sofia, is published. The coin hoard was found in the 1930s in the land of the village of Popovo (Vitoshko), Pernik district. It consisted of several dozen *hyperpyra* from the 12th century. Most of it was scattered by the finder. A total of nineteen coins from its composition have entered the collection of the National History Museum – Sofia. Of these, five are of Emperor Alexius I Comnenus (1092 – 1118), ten are of John II Comnenus (1118 – 1143) and four are of Manuel I Comnenus (1143 – 1180). In addition, from the same coin hoard, two *hyperpyra* of Alexius I Comnenus and one of Manuel I Comnenus entered the fund of the Regional Museum of History – Pernik, and in the fund of the National Institute of Archaeology with Museum – Sofia – one of John II Comnenus and one of Manuel I Comnenus.

Regarding the time and circumstances of the hiding in the ground of the coin hoard from the village of Popovo (Vitoshko), Pernik district, the following hypothesis is most likely. In 1183, the Hungarian king Béla III, in alliance with the Serbian clan leader (*župan*) Stefan Nemanja, invaded the northwestern borders of the Byzantine Empire. Without meeting serious resistance, the combined forces of Hungarians and Serbs penetrated deep into the southeast and captured the important urban centres of Belgrade, Branichevo, Niš and Sredets (Triaditsa), along with the surrounding areas, which they subjected to devastation. There can be no doubt that the then fortress of Pernik and the region around it also suffered in this invasion. Most likely, in this extreme situation, some local noble (boyar) or other very wealthy person buried his gold coins in the ground to protect them from robbery. However, his fate must have been unfortunate and he must have perished because he did not return later to retrieve the coin hoard. Thus it remained intact in the ground, until the thirties of the twentieth century.

Обр. 1 – 5. Хиперпирони на Алексий I Комнин (1092 – 1118)
Fig. 1 – 5. Hyperperones of Alexius I Comnenus (1092 – 1118)

Обр. 6 – 10. Хиперпирони на Йоан II Комнин (1118 – 1143)
Fig. 6 – 10. Hyperperones of John II Comneni (1118 – 1143)

Обр. 11 – 15. Хиперпирони на Йоан II Комнин (1118 – 1143)
 Fig. 11 – 15. Hyperperirones of John II Comneni (1118 – 1143)

Обр. 16 – 19. Хиперпирони на Мануил I Комнин (1143 – 1180)
 Fig. 16 – 19. Hyperperirones of Manuel I Comneni (1143 – 1180)

1. + Κ Ε Ρ Ο | Η Θ Ε Ι

2. $\bar{\Gamma} \bar{\Sigma}$ | $\bar{\chi} \bar{\Sigma}$

3. Λ | Τ Ψ
 Λ Ε | Κ Ο
 Σ Ι Ψ | Μ Η
 Δ Ε Σ | Ν Ψ
 Π Ο
 Τ Η

4. Λ | Τ
 Λ Ε | Ε
 Ι Ι | Κ Ο
 Ψ | Ζ
 Δ Ε Σ | Ζ
 Π Ο | Ε
 Τ Η | Ζ

Таблица I

1. $\bar{\Gamma} \bar{\Sigma}$ | $\bar{\chi} \bar{\Sigma}$

2. + Ι Ψ Δ Ε Σ Π Ο Τ Η

3. $\bar{\theta} \bar{\nu}$ | $\bar{\mu} \bar{\rho}$

4. $\bar{\Gamma} \bar{\Psi}$ | Φ V
 Δ Ε Σ | Ρ Ο
 Π Ο Τ | Γ Ε
 Τ Ψ | Η
 Π | Τ

5. Μ Θ

6. + Κ Ε Ρ Ο | Η Θ Ε Ι

7. Ι Ψ
 Δ Ε Σ
 Π Ο
 Τ Η

8. $\bar{\theta} \bar{\nu}$ | $\bar{\mu} \bar{\rho}$

9. $\bar{\nu} \bar{\theta}$ | $\bar{\rho} \bar{\mu}$

Таблица II

1. $\dagger \text{кє ро} \mid \text{нѳєі}$

2. $\overline{\text{тс}} \mid \overline{\text{хс}}$

3.

МЛ	Ў
НУНЛ	ПОР
ΔЄС	ФV
П О	РО
Т	ГЕН
	НН
	Т

Таблица III